

The author of the article suggested that for effective correctional work with children with mental retardation, it is important to introduce corrective tasks providing child development simultaneously on three levels: body, mind and emotions.

It is proved that the human body and mind are interrelated: changes in the emotional, mental or behavioral areas cause changes in all areas. Therefore, working on the preparation of correctional and development programs for children with mental retardation, the author has used elements, approaches, methods of dance movement therapy.

Established correction and development program for the development of emotional and volitional, arbitrary self-regulation of children with mental retardation means dance-game training will be implemented in Kharkov regional psychology-medico- pedagogical consultation.

Key words: children with mental retardation, correctional and pedagogical work, inclusive education, psychology-medico- pedagogical consultation.

Received 14.04.2015

Reviewed 15.05.2015

Accepted 19.06.2015

УДК: 159.922.76-056.26:617.7

С. Б. Власенко
sofiya_vl@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ЗОВНІШНОСТІ ОТОЧУЮЧИХ СЛІПИМИ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Vlasenko S. B. Features of evaluation of appearance surrounding people by blind younger students / S. B. Vlasenko // Actual problems of the correctional education : Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University / edited by V.M. Synjov, O.V. Havrilov. – Edition VI. Issue 1. - Kamyanets-Podilsky: Medobory-2006, 2015.– P. 37–48

С. Б. Власенко. Особливості оцінювання зовнішності оточуючих сліпими молодшими школярами. У статті розглянуто одну із основних проблем, спільних для соціальної та спеціальної психології – проблему сприймання та оцінювання зовнішнього вигляду оточуючих дітьми в умовах глибокої зорової депривації.

Основний акцент зроблено на визначенні особливостей оціночних суджень про зовнішність оточуючих у сліпих молодших школярів у порівнянні із їх здоровими однолітками, визначенні залежності оцінок зовнішності від наявності залишкового зору та віку дитини.

Ключові слова: глибокі зорові порушення, молодші школярі, оцінка зовнішності, соціальна перцепція, сліпі діти.

С. Б. Власенко. Особенности оценивания внешности окружающих слепыми младшими школьниками. В статье рассматривается одна из наиболее актуальных проблем специальной и социальной психологии – проблема оценки внешности окружающих детьми в условиях глубокой зрительной депривации.

На основании теоретического анализа установлено, что при отсутствии зрения компенсаторную роль берут на себе тактильный и слуховой анализаторы. При этом наибольшую трудность составляет восприятие черт лица другого человека.

В соответствии с результатами эмпирического исследования выделены следующие типы оценок внешности окружающих слепыми детьми: эстетические, эмоциональные, замещающие, отсутствующие. Результаты исследования доказывают, что у слепых детей, как и у зрячих, доминируют эстетические оценки внешности, но их уровень сложности значительно ниже. Результатом процессов компенсации следует считать наличие эмоциональных и замещающих оценок у слепых.

Также доказано, что особенности оценок внешности окружающих у слепых детей имеют прямую зависимость от наличия остаточного зрения и возраста ребенка.

Ключевые слова: глубокие зрительные нарушения, младшие школьники, оценка внешности, социальная перцепция, слепые дети.

Політичні, економічні, культурні зміни, які відбуваються на сучасному етапі становлення Української держави, задають нові орієнтири в усіх сферах суспільного життя. В умовах сьогодення вплив соціального середовища на розвиток особистості чинить домінуючу роль. Даний вплив розкривається у понятті соціальної перцепції. Останню визначають як сприймання, вивчення, розуміння, оцінку людьми соціальних об'єктів; процес формування у свідомості людей образів соціальних об'єктів як результат сприймання, розуміння, пізнання людьми один одного. Первинним рівнем соціальної перцепції є сприймання зовнішнього вигляду та поведінки оточуючих. На думку О. Бодальова, саме від того як люди відображають та інтерпретують

зовнішність та поведінку один одного і яку сам оцінку дають даним характеристикам, залежать результати їх сумісної діяльності [2]. Невідповідність зовнішнього вигляду певним нормам та стандартам, які існують у даному суспільстві, породжує упереджене ставлення до особистості.

А. Оксюта, посилаючись на Р. Бердвістелла, зазначає, що в ході спілкування, більше 65% інформації передається невербально. Саме тому, будемо говорити не лише про естетичне, а і про інформаційне значення зовнішності особистості для міжособистісної взаємодії.

Особливої ваги проблема сприймання зовнішнього вигляду оточуючих набуває для осіб, які розвиваються в умовах глибокої зорової депривації. Неможливість візуального сприймання створює перешкоду для повноти розуміння партнера по спілкуванню; викривляє уявлення про людину як про біологічну та соціальну істоту; утруднює наслідування поведінки оточуючих.

Роботи тифлопсихологів та тифлопедагогів (К. Бюрклен, П. Віллей, В. Деніскіна, А. Крогіус, О. Литвак, Є. Синьова, Л. Солнцева та ін.) доводять, що багато в чому саме зовнішність сліпої людини створює психологічний бар'єр на шляху взаємодії зі зрячими. Значно менше досліджень присвячено вивченню особливостей сприймання сліпими зовнішності оточуючих. Найбільш відомими з них є роботи В. Сверлова [5].

Беручи до уваги вищевикладене, слід зазначити, що актуальність теми полягає в тому, що уявлення про особливості зовнішнього вигляду оточуючих є невід'ємною складовою соціальної перцепції. Дані уявлення мають естетичне та інформаційне значення, що набуває особливої ваги в умовах зорової депривації. Станом на сьогодні проблема особливостей сприймання зовнішності оточуючих особами з глибокими порушеннями зору є недостатньо вивченою.

Дослідження соціальної перцепції проводилися такими вченими як Г. Андрєєва, В. Барабанщиков, О. Бодальов, А. Болдирев, О. Мельников, М. Обозов, А. Орлова, І. Сушков та ін.

У тифлопсихології можна виділити наступні напрямки роботи в межах даної проблеми: особливості сприймання фізичного образу людини (Є. Ачканова, Е. Лобкова, В. Сверлов); проблема розвитку невербальних засобів спілкування (Г. Григор'єва, І. Гудим, В. Деніскіна, Л. Зальцман); сприймання емоційних станів (Г. Нікуліна, Є. Синьова, Н. Скоробогатова); міжособистісна взаємодія (Т. Гребенюк, О. Литвак, І. Сасіна, Є. Синьова).

Визначено [3; 5], що сприймання зовнішності оточуючих сліпими здійснюється за рахунок використання збережених аналізаторів – тактильного та слухового. Основну складність у сприйманні

зовнішнього вигляду для сліпих дітей, становить сприймання рис обличчя, як власного, так і облич оточуючих.

Метою даної статті є встановлення особливостей оціночних суджень, за допомогою яких сліпі молодші школярі описують зовнішність оточуючих людей.

Емпіричне дослідження було проведене на двох групах дітей молодшого шкільного віку (досліджувані із глибокими зоровими порушеннями та досліджувані із нормальним типом розвитку зору). Було виділено молодшу (учні 1-2 класів) та старшу (учні 3-4 класів) групи. До складу молодшої групи були включені 44 досліджувані з глибокими вадами зору та 30 здорових досліджуваних. До складу старшої групи – 76 та 31 відповідно.

В залежності від гостроти залишкового зору сліпих школярів було розділено ще на дві групи: тотально сліпі та парціально сліпі. Загальна кількість тотально сліпих досліджуваних складає 86 осіб. Парціально сліпих – 34 особи.

Емпіричне дослідження особливостей оцінювання зовнішності оточуючих сліпими дітьми було проведене за допомогою методики «В гостях у казки». Дана методика містить у своєму складі дві частини. Перша частина методики передбачає групову пропедевтичну роботу, друга – індивідуальну діагностичну роботу. Метою застосування методики стала перевірка сформованості уявлень, виражених в оціночних судженнях, стосовно елементів образу фізичного Я особистості, особливостей зовнішнього вигляду пов'язаних з віком людини та її статтю на прикладі героїв казки Ш. Перро «Попелюшка» [4].

Беручи за основу зовнішній вигляд головних героїв казки «Попелюшка», було виділено такі образи, охарактеризувати які пропонували дітям: образ літнього чоловіка (на прикладі батька Попелюшки); образ дорослої жінки (на прикладі мачухи); образ красивого юнака (на прикладі принца); образ молодшої дівчини (на прикладі Попелюшки); образи некрасивих дівчат (на прикладі мачушиних рідних доньок).

Для аналізу результатів дослідження були використані адаптовані варіанти оцінок зовнішності особистості (ОЗ), запропоновані В. Богуславським [1], а саме:

1. Емоційні ОЗ. До емоційних оцінок зовнішності були віднесені відповіді дітей, у яких прослідковується позитивне чи негативне ставлення до елементів зовнішнього вигляду особистості чи до зовнішності в цілому.

2. Естетичні ОЗ. Сюди належать оцінки зовнішності, що поєднуються із конкретною вказівкою на риси зовнішнього вигляду.

Естетичні ОЗ можуть бути правильними та неправильними. Естетичні ОЗ можуть мати чотири рівні складності:

- високий рівень (I) – дитина виділяє більше 5 частин тіла та надає кожній частині характеристику;
- середній (II) – виділено 3-5 частин тіла (фізичних ознак) та надана їм характеристика;
- низький (III) – дитина виділяє 1-2 частини тіла та (або) фізичні ознаки та надає характеристику кожній із них;
- нульовий (IV) – дитина перераховує частини тіла та (або) фізичні ознаки без надання їм характеристики.

3. Заміщуючі ОЗ – ті, в яких відсутні реальні образи, є схильність до переказування змісту казки, надається оцінка одягу казкового героя, оцінюються його фізіологічні можливості та ін.

4. Відсутні ОЗ.

Ці параметри були покладені в основу порівняльного дослідження. Дослідження особливостей оціночних суджень зовнішності літнього чоловіка представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Залежність ОЗ літнього чоловіка (на прикладі батька Попелюшки) від стану зору та віку дітей (%)⁵

Характеристика контингенту		Оцінки зовнішності						
		Естетичні				Емоційні	Заміщуючі	Відсутні
		I р.	II р.	III р.	IV р.			
Стан зорової функції	Зрячі	65,6	19,7	14,7	-	-	-	-
		100						
	Сліпі	15	13,3	33,3	10	11,7	13,3	3,3
		71,6						
	п. с.	5,9	23,5	47,1	5,9	5,9	11,8	-
		82,4						
т. с.	18,6	9,3	27,9	11,6	14	14	4,7	
	67,4							
Вік	м. г. зрячих	40	30	30	-	-	-	-
		100						
	м. г. сліпих	18,2	9,1	18,2	18,2	13,6	13,6	9,1
		63,7						
	с. г. зрячих	90,3	9,7	-	-	-	-	-
		100						
с. г. сліпих	13,2	15,8	42,1	5,3	10,5	13,2	-	
	76,4							

⁵ Тут та далі при оформленні таблиць були використані наступні умовні позначення: п. с. – парціально сліпі; т. с. – тотально сліпі; м. г. зрячих – молодша група зрячих; м. г. сліпих – молодша група сліпих; с. г. зрячих – старші група зрячих; с. г. сліпих – старші група сліпих.

Аналіз табличних даних засвідчує, що у зрячих дітей спостерігаються виключно естетичні ОЗ різних рівнів складності, при цьому вони можуть бути доповнені моральними та матеріальними оцінками (такі ОЗ отримали назву комбінованих, проте для спрощення опрацювання даних їх було розглянуто як естетичні). У сліпих молодших школярів естетичні ОЗ теж займають домінантне положення. Естетичні ОЗ є полісенсорними та мають якісно іншу основу формування у сліпих та у зрячих. В основу естетичних ОЗ зрячих дітей покладено візуальне сприймання, сліпих дітей – слухове.

У зрячих дітей переважають ОЗ високого (I) рівня сформованості – 65,6%. Даний рівень складності вважається найвищим. В той час як у сліпих дітей простежуються переважно ОЗ низького (III) рівня – 33,3%. Крім естетичних оцінок у групі сліпих молодших школярів спостерігаються також емоційні, заміщуючі та невеликий відсоток (3,3%) відсутніх ОЗ.

У парціально сліпих молодших школярів відсоткова частка естетичних оцінок зовнішності перевищує відсоткову частку даних оцінок зовнішності, наданих тотально сліпими дітьми ($\varphi_{\text{емп.}}=1,73$, $\varphi_{\text{емп.}} > \varphi_{\text{крит.}}$, $p < 0,05$), у парціально сліпих досліджуваних оцінки низького та середнього рівнів сформованості зустрічаються набагато частіше, ніж у їх тотально сліпих однолітків, хоча у тотально сліпих дітей відсоткова частка ОЗ високого рівня (I) перевищує частоту відповідних ОЗ парціально сліпих ($\varphi_{\text{емп.}}=1,98$, $\varphi_{\text{емп.}} > \varphi_{\text{крит.}}$, $p < 0,05$). Останнє можна пояснити значним вербалізмом суджень стосовно зовнішності особистості у тотально сліпих дітей.

Підвищення рівня сформованості естетичних ОЗ у обох групах досліджуваних спостерігаємо з віком. Так, зрячі діти старшої групи оцінюють зовнішність батька Попелюшки в основному за допомогою ОЗ високого рівня (90,3%), тоді як у зрячих дітей молодшої групи прослідковується приблизно рівний розподіл між оцінками високого, середнього та низького рівнів.

Серед естетичних ОЗ у старшій групі сліпих дітей спостерігається зниження кількості оцінок нульового (IV) рівня ($\varphi_{\text{емп.}}=2,2$, $\varphi_{\text{емп.}} > \varphi_{\text{крит.}}$, $p < 0,05$) та значне підвищення кількості ОЗ низького рівня ($\varphi_{\text{емп.}}=2,8$, $\varphi_{\text{емп.}} > \varphi_{\text{крит.}}$, $p < 0,01$).

При оцінюванні зовнішності дорослої жінки, так само, як і при оцінюванні зовнішнього вигляду батька Попелюшки, у зрячих молодших школярів спостерігаємо виключно естетичні ОЗ. У сліпих дітей на естетичні ОЗ різних рівнів складності припадає 60% суджень, значний відсоток (26,7%) відповідей сліпих досліджуваних становлять емоційні ОЗ, 11,7% - заміщуючі оцінки та у поодиноких випадках (1,7%) відповіді відсутні (див. табл. 2).

Таблиця 2

Залежність ОЗ дорослої жінки (на прикладі мачухи Попелюшки) від стану зору та віку дітей (%)

Характеристика контингенту		Оцінки зовнішності						
		Естетичні				Емоційні	Заміщуючі	Відсутні
		I р.	II р.	III р.	IV р.			
Стан зорової функції	Зрячі	45,9	34,4	14,7	4,9	-	-	-
		100						
	Сліпі	3,3	11,7	28,3	16,7	26,7	11,7	1,7
		60						
п. с.	т. с.	-	29,4	5,9	23,5	23,5	17,6	-
		58,8						
		4,7	4,7	37,2	14	27,9	9,3	2,3
		60,6						
Вік	м. г. зрячих	40	30	20	10	-	-	-
		100						
	м. г. сліпих	-	-	31,8	13,6	45,5	4,5	4,5
		45,4						
с. г. зрячих	с. г. сліпих	51,6	38,7	9,7	-	-	-	-
		100						
		5,3	18,4	26,3	18,4	15,8	15,8	-
68,4								

Дані таблиці 2 ілюструють, що у сліпих досліджуваних переважають естетичні ОЗ нульового (16,7%) та низького (28,3%) рівнів сформованості. У зрячих – середнього (34,4%) та високого (45,9%) рівнів. У групі зрячих дітей найменша відсоткова частка (4,9) припадає на естетичні ОЗ нульового рівня, у сліпих найменший відсоток (3,3%) займають естетичні ОЗ високого рівня.

Перевірка залежності особливостей оцінок зовнішності дорослої жінки від наявності залишкового зору у сліпих молодших школярів показує перевищення кількості естетичних ОЗ низького рівня сформованості у тотально сліпих дітей ($\varphi_{\text{емп.}}=4,05$, $\varphi_{\text{емп.}} > \varphi_{\text{крит.}}$, $p < 0,01$) та перевищення кількості естетичних ОЗ середнього рівня у парціально сліпих ($\varphi_{\text{емп.}}=3,5$, $\varphi_{\text{емп.}} > \varphi_{\text{крит.}}$, $p < 0,01$). Невелика кількість естетичних ОЗ високого рівня у групі тотально сліпих досліджуваних (4,7%) є свідченням вербалізму уявлень у дітей, що має певне компенсаторне значення.

З віком у зрячих дітей зникають естетичні ОЗ нульового рівня, значно зменшується кількість естетичних оцінок низького рівня, що надає можливість говорити про певну залежність рівнів сформованості естетичних ОЗ дорослої жінки від віку дітей.

У сліпих дітей старшої групи з'являються оцінки середнього (18,4%) та високого рівнів (5,3%). У сліпих школярів спостерігаємо також зниження з віком емоційних ОЗ, а також підвищення заміщуючих ОЗ ($\varphi_{\text{емп.}}=2,06$, $\varphi_{\text{емп.}} > \varphi_{\text{крит.}}$, $p < 0,05$), відсутніх ОЗ у старших дітей не спостерігаємо. Останнє слід вважати наслідком розвитку компенсаторних процесів, коли відсутні уявлення про зовнішність іншої особистості, діти замінюють доступними для сприймання ознаками.

Перевірку особливостей оцінок зовнішнього вигляду молодого хлопця (юнака) було здійснено на прикладі принца із казки «Попелюшка». У зрячих дітей спостерігаємо виключно естетичні ОЗ, у сліпих домінують естетичні ОЗ, крім того прослідковуємо велику кількість емоційних, незначні кількість заміщуючих та відсутніх оцінок (див. табл. 3).

Таблиця 3

Залежність ОЗ юнака (на прикладі принца) від стану зору та віку дітей (%)

Характеристика контингенту		Оцінки зовнішності						
		Естетичні				Емоційні	Заміщуючі	Відсутні
		I р.	II р.	III р.	IV р.			
Стан зорової функції	Зрячі	54,1	36,1	9,8	-	-	-	-
		100						
	Сліпі	8,3	11,7	31,7	10	31,7	3,3	3,3
		61,7						
	п. с.	5,9	11,8	58,8	5,9	11,8	5,9	-
		82,4						
	т. с.	9,3	11,6	20,9	11,6	39,5	2,3	4,7
		53,4						
Вік	м. г. зрячих	20	60	20	-	-	-	-
		100						
	м. г. сліпих	-	4,5	36,4	9,1	40,9	-	9,1
		50						
	с. г. зрячих	87,1	12,9	-	-	-	-	-
		100						
	с. г. сліпих	13,2	15,8	28,9	10,5	26,3	5,3	-
		68,4						

Аналіз табличних даних засвідчує, що у сліпих досліджуваних найбільша відсоткова частка припадає на естетичні ОЗ низького рівня сформованості (31,7%), у зрячих – високого (54,1%). У дітей, які мають залишковий зір, у порівнянні із тотально сліпими, спостерігаємо підвищення кількості естетичних ОЗ ($\varphi_{емп.}=3,14$, $\varphi_{емп.}>\varphi_{крит.}$, $p<0,01$), зменшення емоційних ОЗ ($\varphi_{емп.}=3,25$, $\varphi_{емп.}>\varphi_{крит.}$, $p<0,01$), не спостерігаємо відсутніх оцінок.

У групі зрячих дітей з віком зникають естетичні ОЗ низького рівня, знижується кількість естетичних ОЗ середнього та зростає кількість естетичних ОЗ високого рівнів сформованості. У сліпих дітей з віком зростає кількість естетичних ОЗ середнього рівня ($\varphi_{емп.}=2,06$, $\varphi_{емп.}>\varphi_{крит.}$, $p<0,05$) та з'являються більш складні естетичні ОЗ (високого рівня сформованості). З віком у сліпих знижується кількість емоційних оцінок та зникають відсутні ОЗ.

При описах образу Попелюшки молодші школярі з нормальним розвитком зорової функції, окрім естетичних ОЗ високого та середнього рівнів, використовували емоційні ОЗ (9,8%), а у сліпих поруч із

естетичними ОЗ прослідковуємо досить значну відсоткову частку емоційних оцінок (35%), незначну кількість заміщуючих (11,7%) та відсутніх (5%) (див. табл. 4).

Таблиця 4

Залежність ОЗ молоді дівчини (на прикладі Попелюшки) від стану зору та віку дітей (%)

Характеристика контингенту		Оцінки зовнішності						
		Естетичні				Емоційні	Заміщуючі	Відсутні
		I р.	II р.	III р.	IV р.			
Стан зорової функції	Зрячі	44,3	45,9	-	-	9,8	-	-
		90,2						
	Сліпі	13,3	10	21,7	3,3	35	11,7	5
		48,3						
	п. с.	11,8	17,6	11,8	5,9	23,5	29,4	-
		47,1						
	т. с.	14	7	25,6	2,3	39,5	4,7	7
		48,9						
Вік	м. г. зрячих	10	70	-	-	20	-	-
		80						
	м. г. сліпих	-	4,5	18,2	4,5	59,1	4,5	9,1
		27,2						
	с. г. зрячих	77,4	22,6	-	-	-	-	-
		100						
	с. г. сліпих	21,1	13,2	23,7	2,6	21,1	15,8	2,6
		60,6						

Рівень естетичних ОЗ у дітей із нормальним зором значно перевищує рівень естетичних ОЗ, отриманих від досліджуваних із зоровою депривацією, при описах зовнішнього вигляду молоді дівчини (див. табл. 4). Порівняння результатів емпіричного дослідження у двох групах сліпих дітей за критерієм наявності залишкового зору показує, що кількість естетичних ОЗ у тотально сліпих та парціально сліпих дітей є приблизно однаковою. У групі тотально сліпих підвищена кількість емоційних ОЗ ($\varphi_{\text{емп.}}=1,71$, $\varphi_{\text{емп.}} > \varphi_{\text{крит.}}$, $p < 0,05$) та наявні відсутні (7%), тоді як у парціально сліпих дітей спостерігаємо підвищену кількість заміщуючих ОЗ ($\varphi_{\text{емп.}}=3,5$, $\varphi_{\text{емп.}} > \varphi_{\text{крит.}}$, $p < 0,01$).

У зрячих досліджуваних усвідомлення особливостей зовнішнього вигляду молоді дівчини покращується з віком, про що свідчить підвищення рівня естетичних ОЗ та відсутність емоційних оцінок у старшій групі. У групі сліпих дітей теж спостерігаємо покращення усвідомлення особливостей зовнішності з віком. Зокрема у старших дітей, порівняно із молодшою групою, частіше простежують естетичні ОЗ різних рівнів складності ($\varphi_{\text{емп.}}=3,63$, $\varphi_{\text{емп.}} > \varphi_{\text{крит.}}$, $p < 0,01$), з'являються естетичні ОЗ високого рівня (21,1%). Також у старших дітей знижується відсоток емоційних ОЗ ($\varphi_{\text{емп.}}=4,22$, $\varphi_{\text{емп.}} > \varphi_{\text{крит.}}$, $p < 0,01$), спостерігається тенденція до зниження відсутніх оцінок та підвищується кількість заміщуючих ($\varphi_{\text{емп.}}=2,06$, $\varphi_{\text{емп.}} > \varphi_{\text{крит.}}$, $p < 0,05$).

Особливості оцінювання зовнішнього вигляду некрасивих дівчат, перевірялися на прикладі сестер Попелюшки (див. табл. 5).

Таблиця 5

Залежність ОЗ некрасивої людини (на прикладі сестер Попелюшки) від стану зору та віку дітей (%)

Характеристика контингенту		Оцінки зовнішності						
		Естетичні				Емоційні	Заміщуючі	Відсутні
		I р.	II р.	III р.	IV р.			
Стан зорової функції	Зрячі	59	31,2	-	-	-	9,8	-
		90,2						
	Сліпі	5	8,3	20	3,3	21,7	35	6,7
		36,6						
	п. с.	-	17,6	17,6	-	23,5	35,3	5,9
		35,2						
	т. с.	7	4,7	20,9	4,7	20,9	34,9	7
		37,3						
Вік	м. г. зрячих	30	50	-	-	-	20	-
		80						
	м. г. сліпих	-	9,1	9,1	-	27,3	45,5	9,1
		18,2						
	с. г. зрячих	87,1	12,9	-	-	-	-	-
		100						
	с. г. сліпих	7,9	7,9	26,3	5,3	18,4	28,9	5,3
		47,4						

При опрацюванні емпіричних даних було встановлено, що у зрячих досліджуваних переважають естетичні ОЗ середнього та високого рівнів (90,2%), також наявні заміщуючі ОЗ. У сліпих досліджуваних загальна відсоткова частка естетичних ОЗ значно менша (36,6%), значна кількість припадає на емоційні та заміщуючі оцінки (21,7% та 35% відповідно), наявні відсутні ОЗ (6,7%). Стан залишкового зору не чинить суттєвого впливу на особливості оціночних суджень зовнішності некрасивої особистості у сліпих дітей.

В усіх групах досліджуваних результати покращуються з віком. Зокрема у сліпих дітей з віком зростає кількість естетичних ОЗ ($\phi_{емп.} = 3,37$, $\phi_{емп.} > \phi_{крит.}$, $p < 0,01$) та підвищується рівень їх складності, про що свідчить поява естетичних ОЗ високого рівня.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що у дітей молодшого шкільного віку оцінка зовнішності оточуючих здійснюється переважно за допомогою суджень естетичного змісту. Встановлено, що кількість естетичних ОЗ у зрячих значно вища, ніж у сліпих. За своїми якісними характеристиками естетичні ОЗ зрячих знаходяться переважно на високому та середньому рівні сформованості, а у сліпих дітей – на низькому рівні. Окрім того, у сліпих досліджуваних частіше прослідковується нульовий рівень оцінок. Таким чином, слід відмітити важливість візуального сприймання у формуванні оціночних суджень стосовно зовнішнього вигляду оточуючих у молодших школярів.

Співставлення результатів у групах тотально сліпих та парціально сліпих дітей показує незначне збільшення кількості та покращення якості оцінок зовнішності оточуючих у групі парціально сліпих. Останнє свідчить про недостатність залишкового зору для формування адекватних ОЗ. В умовах зорової депривації значної ваги набувають інші ОЗ, а саме: у групі сліпих школярів спостерігаємо перевагу емоційних та заміщуючих ОЗ, у порівнянні зі зрячими. Появу даних оцінок ми пов'язуємо із розвитком процесів компенсації. Крім того, у групі сліпих дітей простежуються відсутні ОЗ, що свідчить про повну відсутність уявлень стосовно зовнішності оточуючих.

З віком відбувається покращення уявлень про зовнішність оточуючих і у зрячих, і у сліпих досліджуваних, про що свідчить підвищення частоти та рівня складності естетичних ОЗ, а також зниження частоти емоційних, заміщуючих та відсутніх ОЗ.

В перспективі подальших досліджень передбачена розробка та впровадження програм формування та корекції уявлень про зовнішність оточуючих у сліпих дітей.

Список використаних джерел

1.Богуславский В. М. Оценка внешности человека: словарь / В. М. Богуславский. – М. : АСТ, 2004. – 254 [2] с.; **2.Бодалев А. А.** Восприятие человека человеком / А. А. Бодалев. – М. : Изд-во МГУ, 1982. – 200 с.; **3.Лобкова Э. Н.** Формирование представлений об облике человека в школе слепых / Э. Н. Лобкова // Специальная школа. – 1965. – № 4. – С. 42–44.; **4.Перро Ш.** Попелюшка : [для дошк. та мол. шк. віку] / Шарль Перро ; худож. Л. Гончарова. – К. : Преса України, 1998. – 16 с.; **5.Сверлов В. С.** Содержание представлений слепых о внешнем облике человека / В. С. Сверлов // Материалы совещания по психологии (1–6 июня 1955 г.). – М. : Изд-во Академии пед. наук. – 1957. – С. 653–660.

Spisok vikoristanih dzherel

1.Boguslavskij V. M. Ocenka vneshnosti cheloveka : slovar' / V. M. Boguslavskij. – M. : AST, 2004. – 254 [2] s.; **2.Bodalev A. A.** Vosprijatie cheloveka chelovekom / A. A. Bodalev. – M. : Izd-vo MGU, 1982. – 200 s.; **3.Lobkova Je. N.** Formirovanie predstavlenij ob oblike cheloveka v shkole slepyh / Je. N. Lobkova // Special'naja shkola. – 1965. – № 4. – S. 42–44.; **4.Perro Sh.** Popeljushka : [dlja doshk. ta mol. shk. viku] / Sharl' Perro ; hudozh. L. Goncharova. – K. : Presa Ukraini, 1998. – 16 s.; **5.Sverlov V. S.** Soderzhanie predstavlenij slepyh o vneshnem oblike cheloveka / V. S. Sverlov // Materialy soveshhanija po psihologii (1–6 ijunja 1955 g.). – M. : Izd-vo Akademii ped. nauk. – 1957. – S. 653–660.

S. B. Vlasenko. Features of evaluation of appearance surrounding people by blind younger students. The article reveals interesting and unexplored question of special psychology – the features of perception and evaluation of appearance of surrounding people by blind younger students.

The analysis of the theoretical literature made it possible to conclude that perception by blind younger students of appearance of surrounding people doing with the help of hearing and touch. Particular difficulty lies in the perception of facial features of surrounding people.

Presented in the article the results of experimental studies show that younger pupils evaluation exterior personality is mostly aesthetic character. In their qualitative characteristics aesthetic appearance of people with good eyesight is more complex than the aesthetic appearance of blind assessment.

The result of the process of compensation for Blind Children is the emergence of emotional and vicarious estimation.

Decisive role in the perceived appearance of others and evaluation of visual perception plays an opportunity and age of children.

Key words: profound visual impairment, younger students, evaluation of appearance, social perception, blind children.

Received 23.04.2015

Reviewed 17.05.2015

Accepted 11.06.2015

УДК 371(477):37.03:613.88

Л.М. Вовк
lilia.vovk.90@mail.ru

ГЕНДЕРНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Vovk L.M. Gender management system in modern school / L.M. Vovk // Actual problems of the correctional education : Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University / edited by V.M. Synjov, O.V. Havrilov. – Edition VI. Issue 1. - Kamyanets-Podilsky: Medobory-2006, 2015.– P. 48–59

Л.М. Вовк. Гендерна система управління у сучасній школі. У статті розглянуто особливості теорії управління. Вивчено основні компоненти гендерної системи управління та визначено основні функції управління освітніми установами. Розглянуто образ педагога-керівника як фахівця, здатного до здійснення міждисциплінарних зв'язків, який усвідомлює значущість професійних знань у контексті соціокультурного простору. сформовано концепцію внутрішкільного управління. Визначено ефективність управління як певної системи, у якій гендерний чинник не є визначальним, але необхідним. Досліджено